

Anbefalinger til kompetencer for præster, der bidrager til den palliative indsats

**DMCG-PAL i samarbejde med præster med den palliative indsats som
arbejdsområde og Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter**

Indledning

Forslag til *Anbefalinger til kompetencer for præster, der bidrager til den palliative indsats* er udarbejdet af DMCG-PAL gennem en proces, hvor det daværende Folkekirkens Institut for Præsteuddannelse, dets efterfølger Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter og præster, der i deres daglige arbejde bidrager til den palliative indsats, har medvirket afgørende. Hensigten med anbefalingerne er at understøtte den faglige kvalitet i præsters relation til mennesker med palliative behov, deres pårørende og tværfaglige samarbejdspartnere.

Anbefalingerne tager afsæt i Sundhedsstyrelsens *Anbefalinger for den palliative indsats* og er udviklet med henblik på at tydeliggøre sammenhængen *mellem* den indsats, præsterne yder i den daglige kontakt med mennesker i sogne, i det kollegiale og tværfaglige samarbejde i provstier og stifter, på hospice og i palliative teams og de kompetencer, som opgaverne fordrer, og de muligheder for kompetenceudvikling og uddannelse, som præster kan gøre brug af, for at udvikle og fastholde det nødvendige kompetenceniveau. Anbefalingerne har til formål:

- At pege på relevante kompetencer, der erfaringsmæssigt kræves af præster, til at indgå i et tværfagligt palliativt arbejde af høj kvalitet;
- at fremme gennemsigtighed i forhold til opgaver og kompetencer på tværs af sektorer i et tværfagligt felt og
- at inspirere udbydere til kompetenceudvikling, uddannelse og viden om behov for relevante udbud vedrørende præsters arbejde i det palliative område.

Anbefalingerne retter sig *dels* mod den enkelte patient (borger/sognebarn) og dennes pårørende/netværk, *dels* mod både den sundhedsfaglige organisation, hvor præster arbejder (primærsektor, hospital, hospice, palliativt team), og mod folkekirken, der sender præster til at gøre tjeneste i den pågældende sundhedsfaglige organisation.

Det er ambitionen, at anbefalingerne skal anvendes af:

- Faglige ledere, dvs. biskopper, provster og hospitals- og hospiceledelser og ledere i primærsektoren til *dels* at vurdere præsters kvalifikationer ved ansættelser og tildeling af opgaver, *dels* til kvalitetssikring og udvikling af præsters indsats;
- præster og deres ledere til planlægning af kompetence- og karriereudvikling;
- uddannelsesinstitutioner og udbydere af kompetenceudvikling til målretning og kvalitetssikring af udbud af uddannelses tilbud vedrørende palliativt arbejde blandt præster og
- faglige organisationer, som varetager professionens interesser i forhold til uddannelse og ansættelse.

Anbefalinger til kompetencer for præster, der bidrager til den palliative indsats kan læses i sin helhed og giver som sådan overblik og et sammenhængende indblik i området. I forhold til konkret anvendelse af anbefalingerne, f.eks. i forbindelse med stillingsopslag, ansættelses- og/eller udviklingssamtaler, kan de enkelte profiler (niveau A, B og C) klippes ud enkeltvis og anvendes som vejledende i forhold til vurdering af kompetenceniveau og tilrettelæggelse af plan for kompetenceudvikling.

Præsters kompetencer bygger på en akademisk uddannelse på dels et universitet, dels Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter, som foruden teologi omfatter filosofi, etik, historie, studier af andre religioner, sprog, praktisk teologi (diakoni og sjælesorg), religionspædagogik, rituallære, liturgi m.m. Dertil kommer ofte frivillige efteruddannelser på f.eks. universiteter og Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter

Palliativ indsats i sundhedssektoren generelt

Den palliative indsats har i Danmark udviklet sig over de seneste 20 år og primært været drevet af individuelle, faglige og politiske initiativer.

Palliativ medicin er ikke et lægeligt speciale i Danmark. Parallelt med kravet om kvalitet i den palliative indsats er der dog sket en lægefaglig fokusering på viden og metoder, ligesom omfanget af forskning i palliation er i vækst. En tilsvarende fokusering har fundet sted inden for de øvrige sundhedsprofessioner. I sundhedssektoren er tendensen, at området behandles på samme måde som formelle sundhedsfaglige specialeområder. I kraft af denne faglige fokusering er der sket en skærpelse af bevidstheden om eksistentielle-åndelige-religiøse aspekters betydning i livet med en sygdom, der kræver palliativ indsats. Det har sammen med præsters virksomhed og kompetencer i det palliative felt medført øgede forventninger til folkekirkens præsters bidrag her.

Den aktuelle palliative indsats i Danmark er sammenfattet i Sundhedsstyrelsens publikationer *Anbefalinger for den palliative indsats* og *Forløbsprogram for rehabilitering og palliation*. Grundlaget for disse er WHO's definition:

Den palliative indsats har til formål at fremme livskvaliteten hos patienter og familier, som står over for de problemer, der er forbundet med livstruende sygdom, ved at forebygge og lindre lidelse gennem tidlig diagnosticering og umiddelbar vurdering og behandling af smerter og andre problemer af både fysisk, psykisk, psykosocial og åndelig art.

Den palliative indsats er ikke isoleret til den sene terminale fase. Palliative behov kan jf. Sundhedsstyrelsens anbefalinger forekomme i alle faser af et sygdomsforløb. Og alle, som har kontakt til patienter med livstruende sygdomme og disse patienters pårørende, bør derfor fortløbende være opmærksomme på vurdering af palliative behov og de faktiske muligheder for at imødekomme dem.

Palliative behov er oftest sammensatte, og palliativ indsats fordrer i reglen tværfaglighed og tæt samarbejde mellem relevante professionelle, patienten og dennes pårørende. Palliativ indsats har på den måde tydelige paralleller til rehabilitering.

Den palliative indsats foregår, jf. Sundhedsstyrelsens anbefalinger flere steder i sundhedsvæsenet og inddeles i hhv. basal og specialiseret indsats. Den basale palliative indsats sker på sygehuse, i kommuner og i almen praksis/praksissektoren og omfatter den generelle indsats i forhold til personens mangeartede behov ved livstruende sygdom. Den specialiserede palliative indsats sker på palliative afdelinger, i palliative teams og på hospice og retter sig mod ca. 5 procent af den samlede målgruppe, hvis behov er så komplekse, at de ikke kan imødekommes af den basale indsats.

Palliativt præstearbejde.

Når præster indgår i et tværfagligt samarbejde med sundhedsprofessionelle, møder de forventninger om, at deres rolle og kunnen er defineret på niveau med de fagpersoner, der har med mennesker i palliative forløb at gøre. Ydermere forventes det, at præsten kan tydeliggøre og afgrænse sig fagligt i forhold til andre. Præstearbejde i det palliative felt er i dag organiseret på flere måder.

1) Alle sognepræster møder gennem sjælesorgs-, begravelses-, dåbs-, vielses- og konfirmandsamtaler, arrangementer, foredragsaftener, studiekredse og undervisning mennesker, som er berørt af livstruende sygdom, enten fordi de selv er ramt, eller fordi en af deres nærmeste er det. For mange af de pårørende vil det endvidere være sådan, at de er på lang fysisk afstand af den ramte, hvilket kan forstærke behovet for at blive mødt i deres aktuelle livssituation.

Præster opsøges i dag i høj grad af mennesker, som også benytter sig af andre muligheder for at tale om deres situation. Sognepræsten bliver på den måde et led i en kæde af usynlige teams, hvor man indgår i en flerfaglighed, uden nødvendigvis at mødes.

Derudover bruges præster ofte som ressourcepersoner på skoler, når børn mister forældre eller andre nære pårørende og på plejehjemmet og andre steder i lokalsamfundet, når det handler om alvorlig sygdom og død.

2) Nogle præster vil desuden have et særligt fokus på det palliative område. Det kan være af personlig interesse eller som følge af arbejdets karakter, f.eks. hvis der er store plejehjem i sognet, eller hvis man fra

provstiets eller stiftets side ønsker en særlig indsats på området. Ofte fører sognepræstens samarbejde med hjemmepleje og praktiserende læge i forbindelse med et enkelt forløb til, at disse samarbejdspartnere begynder at inddrage præsten systematisk i palliative forløb. Der kan i sognet være sorggrupper, besøgstjenester eller lignende, som den nye præst forventes at overtage eller ønsker at sætte i gang. Præster i denne gruppe vil typisk i et vist omfang indgå i tværfaglige samarbejdsrelationer.

3) Ved siden af det stiftsorganiserede system med stift-provsti-sogn som organisatorisk ramme er ca. 120 præster ansat på fuld eller delt kvote som hospitalspræster. De fleste vil møde mennesker, som har livstruende sygdom og død tæt på, hvortil kommer en mindre gruppe – ca. 15-20, som direkte har hospice eller palliative teams som deres ansættelsesområde. Den institution, de arbejder på, er den organisatoriske ramme for deres arbejde, selvom de formelt er ansat af stiftet og oftest tilknyttet sognekirker. De er altså ansat i, men ikke af sundhedssystemet.

Hvor andre faggrupper har en defineret behandlerkompetence i forhold til patientens sygdom og symptomer og de pårørendes situation, er præsten ikke behandler. Præsten har på baggrund af et kristent menneskesyn fokus på medmenneskers liv i bredeste forstand, herunder deres fortællinger, relationer, værdighed, kunnen og deres livsholdning. Sygdommen kommer til som det forhold, der skal forvaltes inden for denne helhed.

Palliativt præstearbejde tager som den øvrige palliative indsats udgangspunkt i WHO's definition, selvom præsten i modsætning til andre faggrupper ikke er behandler. Præsten arbejder i det eksistentielle, åndelige og religiøse felt, som omfatter:

- Eksistentielle fænomener (f.eks. identitet, mening, lidelse og død, skyld og skam, forsoning og tilgivelse, frihed og ansvar, håb og fortvivelse, kærlighed og glæde).
- Værdibaserede overvejelser og holdninger (hvad er vigtigst for den enkelte person og/eller det fællesskab, som den enkelte indgår i, f.eks. relationer til sig selv, familie, venner, arbejde, ting, natur, kunst og kultur, etik og moral, livet selv).
- Religiøse overvejelser og fundament (f.eks. tro, trospraksis, forholdet til Gud eller det ultimative), (EAPC 2013).

Sjælesorg, der er *terminus technicus* for præstens samtale med mennesker, oversætter det tyske ord *Seelsorge*. Det har altså ikke nødvendigvis noget med sorg at gøre, men betyder at sørge for, tage vare på, have omsorg for sjælen, som i teologisk sammenhæng betyder det levende ved mennesket eller hele mennesket.

Præsten er i kraft af sit præsteløfte og gældende lovgivning underlagt en skærpet tavshedspligt, som sætter rammerne for præstens sjælesørgeriske kontakter og lægger begrænsninger for, hvad præsten kan videregive af samtalens indhold til tredjemand.

Præster indgår ofte som undervisere og vejledere for ansættelsesstedets andre ansatte.

Typiske udsagn om præsters arbejde i et palliativt felt

Alle præster har med forskellige fokusområder og udgangspunkt i deres grundlæggende teologiske holdninger og tro en bestemt tydning af tilværelsen. Folkekirken er karakteriseret ved en rummelighed, der omfatter flere tydninger af livet og udlægninger af kristendommen. Det spiller med ind i det konkrete møde med en, for hvem død og livsafslutning er aktualiseret.

Det overordnede mål for præstens virksomhed i forhold til livet med en livstruende sygdom er:

- At hjælpe det ramte menneske og dets pårørende til at leve med sygdom, trussel om død og tab og at møde døden som en del af livet, blandt andet ved at italesætte eksistentiel, åndelig og religiøs smerte, frygt og sorg, skabe rum for, at livsfortællingen udfoldes og anerkendes, samt

- at tilbyde dels samvær i situationer, hvor udtryksformer ikke slår til, dels sprog og (ceremonielle/rituelle) handlinger, som giver mening til den nye situation.

Præstens tilstedeværelse er kendetegnet ved:

- *Fælles vilkår:* Præsten, den sygdomsramte og de pårørende lever grundlæggende under samme livsvilkår og er på fællesmenneskelig grund i mødet med de eksistentielle, åndelige og religiøse fænomener og de spørgsmål, de kan give anledning til. Den afhængighed, sårbarhed, skrøbelighed, afmagt og dødelighed, som patienten og de pårørende kommer i kontakt med, repræsenterer en påmindelse om disse fælles vilkår, ikke et brud med dem. Det stiller krav til præsten som fagperson om dels at turde lade sig berøre af - og forme i - situationen, dels at bruge sin berørthed professionelt.
- *Mødet:* Kontakten tilrettelægges med udgangspunkt i de behov, den livstruede og dennes nærmeste ønsker at prioritere, og samtidig indgår præsten i relationen bevidst om egen livstydning og kristne tro.
- *Personlige kompetencer:* Evne til nærvær, rummelighed samt opmærksomhed på, hvad præsten selv bringer med ind i relationen. Præsten er bevidst om, at tillid, håb, medfølelse, barmhjertighed, kærlighed og andre fænomener er sider af livet, som kan komme til at forme både præsten og de øvrige i det mellemmenneskelige møde. Det forudsætter *en dannelsesproces*, der ligger ud over, hvad man traditionelt har opfattet som en del af den teologiske og pastoralteologiske uddannelse. Det stiller særlige krav til en arbejdsmiljøindsats med forebyggelse af skader på præstens fysiske og mentale helbred.

Præsten har særligt fokus på:

- At selve kontakten ofte er det, der trøster og lindrer, og håb kan skabes, hvor håbløshed deles.
- At hjælpe den livstruede sygdomsramte og pårørende med at skelne mellem problemer, der måske kan løses, og livsvilkår, som må bæres og finde udtryk.
- At sorg i grundlæggende forstand ikke er et (psykologisk) problem, der skal fjernes, derimod et eksistentielt livsvilkår, som den enkelte og fællesskabet må leve og dø med.
- At eksistentielle fænomener, angst, skyld, synd og skam, tilgivelse, forsoning og accept, skal kunne formuleres gennem teologiske tydningsformer, og at opmærksomheden er på relationer til en transcendent/immanent magt eller Gud, relationer til de nærmeste, relationer til andre og til verden.
- At opmærksomheden gælder det sygdomsramte menneske i hele hans eller hendes livssituation, sådan som den er indfældet i selvforståelse, idealer og æresfølelse.
- At værdighed er et relationsbegreb og ikke først og fremmest en egenskab ved mennesket eller noget, der tilføres mennesket f.eks. gennem terapi, men noget, der melder sig i livet bl.a. gennem det, andre giver os i den måde, de behandler os på og taler til os på.
- Den alvorligt syge og døende fastholdes som et ansvarligt handlende og værende menneske, der ikke udelukkende er offer for omstændighederne.
- At vi har retten til at være til besvær og ikke behøver at være konforme med kulturelt formede normer for, hvordan man lever og dør.
- At kontakten er sensitiv over for skift hos den anden og derfor ikke er målrettet imod noget bestemt resultat.
- At have en ideologikritisk funktion i forhold til såvel en medicinsk som en terapeutisk diskurs, når den opleves reducerende, og et menneske forvandles til objekt for behandling.
- At bringe bibeltekster, salmer, teologiske tanker og andre livsytringer i spil i mødet med mennesket på det rette tidspunkt og den rette måde.
- At elementer fra den kristne tradition i kraft af sin virkningshistorie kan være en del af referencerammen for mennesker i mødet med eksistentielle fænomener, selvom den pågældende ikke karakteriserer sit livssyn som kristent.

- At have en høj grad af fortrolighed med *troens sprog*, for at kunne give det plads i samtalen med medmennesket på en i situationen hensigtsmæssig måde.
- Kropssprogets afgørende betydning i professionel praksis.

Præstens specifikke opgaver kan typisk omfatte

- Tilstedeværelse i situationer, hvor livet gør så stort indtryk, at ord ikke slår til.
- Samtaler.
- Støtte til den sygdomsramtes sprogliggørelse af religiøse forestillinger om død, efterliv, angst, ensomhed, sorg, skam, tilgivelse, håb, livshistorie m.m.
- Ritualer og ceremonier som f.eks. bøn, velsignelse, læsning af bibelske tekster og salmer, nadver, vielse, dåb, gudstjeneste, udsyngning, begravelse/bisættelse.
- Bidrage med relevant viden om eksistens og tab med det formål, at både den syge eller døende og pårørende samt de ansatte hverken oplever sig alene eller sprogløse i situationen.
- Omsorg for pårørende, det være sig børn, unge og gamle, hvor opmærksomheden retter sig særligt mod fænomener som sorg, angst, uro, bekymring, tro, længsler, håb, værdighed, skam og skyld.
- Støtte andre faggruppers forståelse af religiøse/eksistentielle forestillinger.
- Udvikle ritualer og andre udtryksformer, der kan hjælpe andre faggrupper til at rumme livet med livstruede syge og døende samt deres pårørende.

Metode

Anbefalingerne til kompetencer er formuleret på tre niveauer:

- Niveau A (Basalt kompetenceniveau): Færdigt uddannede præster i forhold til palliativ, kirkelig indsats. Alle sognepræster.
- Niveau B (Udvidet kompetenceniveau): Præster, som påtager sig/pålægges særlige opgaver inden for den palliative indsats, herunder organisering af frivilligt arbejde og koordinering.
- Niveau C (Specialiseret kompetenceniveau): Præster, der helt eller delvist er ansat på hospitaler, hospicer eller i et palliativt team eller tilsvarende enheder i primærsektoren.

Progressionen i niveau er styret af opgavernes karakter og behovet for, at præsters viden, færdigheder og kompetencer på den ene side er specifikke og dybdegående, på den anden side er brede med henblik på, at præsten kan indgå og agere i forhold til den samlede palliative indsats.

Inden for hvert af de tre niveauer beskrives:

- Typiske funktionsområder.
- Typiske opgaver.
- Aktuelle uddannelsesmuligheder.
- Kompetencer i form af relevant viden og færdigheder.

Til beskrivelser af uddannelsesniveauer opererer *Anbefalinger til kompetencer for præster, der bidrager til den palliative indsats* med begreberne viden og færdigheder som udtryk for præstens kompetencer:

- Viden er forståelse for et givent område.
- Færdigheder handler om den centrale kunnen og det at beherske den på det praktiske niveau.

Det er vigtigt at bemærke, at der i forhold til beskrivelse af relevante uddannelsesmuligheder kun er beskrevet formelle uddannelser og korterevarende kurser. Kompetenceudvikling omfatter jf. definitionen ovenfor også uformel læring – arbejdspladslæring, interne uddannelsesforløb, sidemandsoplæring, kollegavejledning, supervision osv. Denne del er ikke beskrevet her, men indgår selvfølgelig på lige fod med uddannelse/kurser i arbejdspladsens samlede tilrettelæggelse af lokal kompetenceudvikling.

Kompetencer for præster i den palliative indsats

Kompetencer for præster i den palliative indsats tager uanset specialer og funktionsområder udgangspunkt i grundlæggende kvalifikationer i grunduddannelsen.

- Skabe og formidle sprog om tro, eksistens og livsvilkår.
- Støtte til formulering af og orientering i eksistentiel afmagt, dvs. af dette at være i noget, hverken andre eller man selv kan få magt over, styre eller komme uden om.
- Indgå i samarbejde med patienter, pårørende, kolleger og andre faggrupper med respekt for den enkeltes personlige baggrund i form af etnicitet, kultur, religion, sprog o.a.
- Kvalitetssikre og udvikle præstearbejdet og den samlede eksistentielle, åndelige og religiøse omsorg i en given palliativ kontekst, herunder skabe fornyelse, anvende forskningsresultater, anvende kendt viden i nye sammenhænge samt følge og deltage i forskningsarbejde.

Niveau A (basalt kompetenceniveau):

Niveau A beskriver kompetencer, som præster, der har afsluttet obligatorisk uddannelse, kan forventes at have for at varetage opgaver inden for det palliative felt i deres daglige arbejde i sognet.

Typiske funktionsområder	Samtaler med ramte og døende. Samtaler med pårørende før og efter dødsfald.
Typiske opgaver	Forberede begravelse. Samtaler om eksistens, livshistorie, skyld, skam, sorg, uro, religiøse forestillinger om døden. Skabe rum for spirituel tilgang, bøn og ritualer.
Muligheder for uddannelse	Niveau A tematiseres på grunduddannelsen for præster som udbydes af FUV.
RELEVANTE KOMPETENCER	
Viden	Færdigheder
Basal viden om den palliative indsats i primærsektoren.	Kan identificere og imødekomme behov for pastoral palliativ indsats.
Har viden om og erfaring med almindeligt forekommende palliative symptomer og deres betydning for kommunikationen.	Kan bistå patienten/pårørende i at kontakte rette myndighed (egen læge/hjemmepleje og evt. andre).
Kender til sorg- og krisereaktioner og forskellige teorier om sorg.	At kunne bistå den sorgramte til at sætte ord på sorgen; at støtte ham/hende i at leve med sorgen og hjælpe den sørgende med en forståelse af sorgen som en normal reaktion på tabet.
Har viden om kulturelle, religiøse, etniske og eksistentielle tolkninger af tro, sorg og død.	Udviser respekt for patient og pårørendes værdighed, integritet og autonomi.

<p>Kendskab til teologiske/kirkelige forestillinger om døden (<i>Ars moriendi</i>).</p> <p>Kender til traditionens praktiske udtryk (bøn, liturgi, salmer ol.), bibelske billeder og tolkninger.</p> <p>Kendskab til og forståelse for egne og andre aktørers bidrag til den samlede palliative indsats. Har kendskab til lokale og nationale programmer, retningslinjer, aftaler og lignende, som fastlægger strukturelle rammer for den palliative indsats.</p> <p>Basal bevidsthed om egne personlige styrker og svagheder, fremtoning og adfærd.</p> <p>Bevidsthed om tavshedspligt.</p>	<p>Er fortrolig med et teologisk perspektiv på sorg og død og kan aktivt anvende det i samtalen. Har mod til at tale om døden som vilkår og til at italesætte den som fælles sprog.</p> <p>Formår at inddrage traditionens sprog og handlinger på samtalepartnerens præmisser.</p> <p>Kan planlægge, organisere, evaluere og justere eget bidrag i forhold til patient, pårørende og øvrige samarbejdspartnere.</p> <p>Udviser evne til at agere og reagere tilpasset situationen. Demonstrerer indsigt i muligheder og begrænsninger i egne faglige kompetencer. Forvalter egen og andres forventninger til rollen som præst med lydhør nænsomhed.</p> <p>Forvalter såvel den almene som den skærpede tavshedspligt i bevidsthed om, at kun den, der fortæller, har ejerskab til den givne historie.</p>
--	---

Niveau B (udvidet kompetenceniveau):

Niveau B beskriver kompetencer, som præster skal besidde, for kvalificeret at varetage palliative opgaver på udvidet basalt niveau. Målgruppen for B er primært sognepræster, som påtager sig/pålægges særlige opgaver inden for den palliative indsats, herunder organisering af frivilligt arbejde og koordination. Målgruppen er desuden hospitalspræster, som ikke i særlig omfang kommer i berøring med patienter med palliative behov og/eller deres pårørende. Niveau B bygger oven på niveau A, og de to niveauer bør således ses i sammenhæng. Niveau B vil i praksis ligge tæt op ad niveau A, men indebærer en vis vejlednings-/undervisningsfunktion samt indsigt i organisering af f.eks. frivilligt arbejde. De relevante kompetencer på niveau A er forudsat og gentages ikke her.

<p>Typiske funktionsområder</p>	<p>Præster med kompetencer svarende til niveau B vil typisk varetage funktioner inden for den basale palliative indsats:</p> <p>Sorggrupper i sogn og provsti.</p> <p>Ledelse og koordinering af besøgstjenester, sognemedhjælpere (kirke- og kulturmedarbejdere) og frivillige.</p> <p>Tillagte opgaver i forhold til ældre og syge (plejehjem, hjemmepleje m.m.).</p>
<p>Typiske opgaver</p>	<p>Præster med kompetencer svarende til niveau B vil typisk skulle:</p> <p>Samarbejde med eller orientere deres arbejde i forhold til andres indsats på det palliative område, lede, organisere og vejlede andre ansatte og frivillige i sogn og provsti.</p>

	De vil ofte skulle vejlede kollegaer.
Muligheder for uddannelse	Niveau B understøttes via frie kurser under FUV, bl.a. grunduddannelsen i sjælesorg, og deltagelse i private udbyderes kurser samt diplom- og masteruddannelse i hhv. ledelse og sjælesorg.
RELEVANTE KOMPETENCER	
Viden	Færdigheder
<p>Basal viden om undervisning, pædagogik og vejledning.</p> <p>Har teoretisk og praktisk viden om sorggrupper.</p> <p>Indsamler og evaluerer organisationens viden (FUV, kolleger, primærsektor, hospitalssektor og sogn/provsti/stift). Orienterer sig løbende om ny viden på området og om erfaringer med tilsvarende indsats i ind- og udland såvel inden for som uden for kirken.</p> <p>Har viden om principper og modeller for tværfagligt samarbejde og de enkelte faggruppers roller heri.</p> <p>Har viden om frivillige, herunder rekruttering og fastholdelse.</p> <p>Har viden om basale metoder til kvalitetsudvikling og ledelse.</p>	<p>Underviser frivillige, sundhedsprofessionelle (basisniveau) m.m. i emner, som i den palliative indsats vedrører eksistentiel/åndelig/religiøs omsorg. Vejleder patient og pårørende i forhold til konkrete situationer med henblik på at støtte vedkommende til at leve med dem. Vejleder kolleger i forhold til konkrete patientforløb. Deltager selv i vejledning og supervision.</p> <p>Er i stand til at oprette og lede sorggruppe på sogne- eller provstiplan.</p> <p>Er i stand til at anvende denne viden i konkrete patientsituationer i samarbejdet med frivillige og professionelle såvel på sogne- som provstiplan.</p> <p>Er i stand til at vurdere behovet for tværfaglige kompetencer og til at koordinere egen indsats med andre faggruppers indsats (praktiserende læge, hjemmepleje m.m.). Inddrager relevante lokale samarbejdspartnere aktivt i alle faser af forløbet med udgangspunkt i patient og pårørendes udtrykte behov.</p> <p>Kan organisere, lede, inspirere og engagere frivillige i en besøgstjeneste eller lignende.</p> <p>Kan anvende kvalitetsudviklingsmetoder på egen og kollegers praksis.</p>

Niveau C (specialiseret kompetenceniveau):

Niveau C bygger oven på niveau A og B, og de tre niveauer bør således ses i sammenhæng. Niveaue beskriver kompetencer hos præster i den specialiserede palliative indsats, hospitalspræster og andre præster, der har palliative forløb som en fast del af deres arbejde.

Typiske funktionsområder	Præster svarende til niveau C vil typisk varetage funktioner inden for den specialiserede indsats, dvs.
---------------------------------	---

	regionale palliative teams, hospitalsbaserede palliative enheder, hospice eller andre enheder i primær- og sekundærsektor, hvor den palliative indsats er betydelig
Typiske opgaver	Arbejder i tværfaglige teams, formidler viden om og underviser i den del af den palliative indsats, som vedrører eksistentiel, åndelig og religiøs omsorg i folkelige sammenhænge, på det basale palliative niveau og i det specialiserede palliative felt. Vejleder og superviserer kolleger på niveau A og B og andre faggrupper i det palliative felt. Udvikler den eksistentielle, åndelige og religiøse palliative indsats på basisniveau. Bidrager til forskning relateret til palliativ indsats på det eksistentielle, åndelige og religiøse område.
Muligheder for uddannelse	Tværfagligt baserede masteruddannelser i palliation, Netværkskurser under FUV. Deltagelse i internationale kurser, seminarer og konferencer (f.eks. EAPC).

RELEVANTE KOMPETENCER

Viden	Færdigheder
Har omfattende viden om, erfaring og indsigt i det palliative felt, herunder andre faggruppers rolle og kunnen. Har viden om det palliative felts historie og samfundsmæssige funktion og væsentlige kritiske analyser af feltet.	Ser mønstre og sammenhænge og kan tilrettelægge sammenhængende og helhedsorienteret indsats på tværs af faglige bidrag. Kan forholde sig kritisk til den palliative filosofi og dens rekontekstualisering i en given sundhedsfaglig organisation.
Har omfattende viden om og erfaring med livstruende sygdomme og deres indvirkning på patient og pårørende, inkl. familiedynamikker, selvforståelse, religiøsitet m.m.	Kan selvstændigt og kreativt tage initiativ til, arrangere, strukturere og lede såvel individuelle som gruppesamtaler med patienter, pårørende og evt. andre samarbejdspartnere på områder, der relaterer til det eksistentielle/åndelige/religiøse felt med henblik på at skabe overblik og fremme patienters og pårørendes livskvalitet.
Har omfattende viden om symptomer og symptomlindring samt et vist kendskab til de for den palliative indsats relevante farmakologiske præparater og deres virkninger og bivirkninger.	Er i stand til at vurdere egen viden og kompetencers mulighed og begrænsning, og hvornår det er nødvendigt at indhente tværfaglig assistance. Kan på en anerkendende og motiverende måde bringe denne viden i spil i individuelle samtaler; forholde sig konstruktivt kritisk til sundhedssystemets generelle syn på mennesket, (i sygdom, sorg, tab, lidelse og død m.m.) og i forhold til folkekirkens rolle og opgave her.
Har omfattende kendskab til kulturelle og religiøse forestillinger om livsmening, sygdom, lidelse og død.	Kan bringe betydningsbærende ord fra kirkens tradition og sundhedsvæsenets historie, f.eks. barmhjertighed og medliden/medfølelse, ind i den

<p>Har teoretisk og praktisk viden om og med supervision og vejledning.</p>	<p>aktuelle diskussion om den palliative indsats mål, midler og udtryksformer i et senmoderne samfund.</p> <p>Kan vejlede kolleger og tværfaglige samarbejdspartnere på såvel basalt som specialiseret niveau i forhold til konkrete patientforløb og palliativ indsats generelt.</p> <p>Kan selvstændigt tilrettelægge og gennemføre vejledningsforløb og deltager selv fast i vejledning.</p>
<p>Har pædagogisk og didaktisk viden og erfaring.</p>	<p>Kan selvstændigt formidle viden om palliativ indsats og tilrettelægge og gennemføre undervisningsforløb af kolleger og samarbejdspartnere på såvel basalt som specialiseret niveau.</p>
<p>Har teoretisk viden om og erfaring med formidling af palliativ indsats</p>	<p>Repræsenterer den palliative indsats og indgår aktivt i udvikling og formidling af samme både i folkekirkelige sammenhænge og i sundhedssystemet generelt.</p>
<p>Har viden om og erfaring med implementerings- og kvalitetsudviklingsmetoder.</p>	<p>Kan selvstændigt vurdere behov for, tilrettelægge og gennemføre kvalitets- og faglige udviklingsforløb.</p>
<p>Har viden om og erfaring med forskningsprocesser og forskningsmetoder.</p>	<p>Kan selvstændigt gennemføre litteratursøgning/vurdering og uddrage anbefalinger i forhold til praksis.</p> <p>Kan indgå i dialog med forskere om behov for og relevans af forskning i det eksistentielle, åndelige og religiøse felt.</p> <p>Kan bidrage til forskning på området.</p>

Uddannelse af præster inden for det palliative område.

Præsternes grunduddannelse er en professionsuddannelse, som bygger oven på den teologiske kandidatuddannelse ved universiteterne. Grunduddannelsen består af 17 ugers kursus på Pastorseminariet forud for ansættelse og ordination samt fire obligatoriske ugekurser inden for de første fem års ansættelse, begge dele under FUV.

Dertil skal lægges et antal frit valgte kurser for præster under hele ansættelsesforløbet. Den største enkeltudbyder er FUV, hvortil kommer mindre kurser i provstier og stifter, de teologiske fakulteters tilbud om efteruddannelse, bl.a. studier, der giver mastergrad og ph.d. Hertil kommer private udbydere, primært inden for sjælesorg og spiritualitet.

Præster deltager i pænt omfang i uddannelser uden for det kirkefaglige område, det være sig master-, diplom-, og enkeltfagskurser. Primært synes det at være kurser i anvendt psykologi til understøttelse af sjælesorgen, retorikkurser og ledelseskurser.

FUV varetager derudover et antal kurser og netværkspleje for præster med særfunktioner. Nævnes skal hospitals-, hospice-, beredskabs-, og værnspæster, præster ansat i psykiatrien, arresthus- og fængselspræster.

Der er i dag ikke fastsat timetal/etcs for undervisning vedr. palliativ indsats, hverken på grunduddannelsen eller den frie uddannelse. Området indgår dog i uddannelserne, når der sættes fokus på sjælesorg, liturgi, begravelse og efterarbejde med pårørende, ikke mindst børn og unge, ældrearbejde i almindelighed, konfirmandundervisning etc.

Perspektiver for fremtidig kompetenceudvikling for præster vedr. palliativ indsats.

Niveau A (basalt kompetenceniveau)

Grunduddannelsen omfatter præstearbejde i alle dets facetter. Typisk vil det forhold, at et menneske har fået konstateret en livstruende sygdom, kunne indgå i flere faglige sammenhænge. Sjælesorg, spirituel vejledning, eksistentiel samtale, ritualer og liturgier i forbindelse med sygdom, død og tab, organdonation, ensomhed og afmagt, kontakt med børn og unge til livstruede forældre, vejledning til adfærd og samtaler blandt venner, opbygning af sensitivitet over for det forhold, at den ramte på én gang er syg og et fuldt fungerende menneske med omsorg for sine egne og uro for sig selv, skam og skyld etc. Alt dette indgår som faglig etos i uddannelsen. Samtidigt er der behov for at sikre, at opmærksomheden i tilstrækkelig grad rettes mod det palliative område, netop fordi området ikke specifikt markeres, men indgår i så mange sammenhænge.

Vi vil derfor anbefale, at der udarbejdes en præstefaglig relevant og situationsorienteret beskrivelse af området. Den skal omfatte det basale i præstens arbejde inden for det palliative område og de her involverede aktører og kan løbende danne grundlag for en iagttagelse af, hvorvidt feltet er tilstrækkeligt dækket i grunduddannelsen.

Niveau B (udvidet kompetenceniveau)

FUV anbefales at tilrettelægge faste tilbud om kurser, dels som internat, dels som kursusdage i stifter og provstier, tilgængelige for alle præster. Kurserne bør have to fokusområder:

- den situation, at et menneskes forestående død er blevet aktualiseret gennem en diagnose af en livstruende sygdom, dog med håb og
- den situation, at et menneske har fået at vide, at dets liv nærmer sig afslutningen på grund af en livstruende, uhelbredelig og fremadskridende sygdom.

Begge situationer rykker et menneske ud af den hverdagsagtige bevidsthed; skaber en eksistentiel/spirituel ensomhed, hvor noget ukendt, man skal leve med og finde ord for, er på vej. Ofte er den syge selv ansvarlig for italesættelsen heraf og for at skabe muligheder for omgivelsernes italesættelse. Samtidig med, at den enkelte skiller sig ud som den, hvis vilkår ikke længere deles af de andre, kræver en hverdag at blive levet med alle dens almindelige fordringer, varetagelse af roller som mand, hustru, kæreste, far, mor, møder med andre osv. Denne dobbelthed påvirker menneskets relationer.

Den teologiske tænkning er i udgangspunktet vel rustet til at forholde sig til og formulere dobbeltheden, fordi den henter meget af sin indsigt fra traditionen og dermed fra en tid, hvor bevidsthed om truende død var mere udbredt.

Kursernes opgave kunne være at aktivere denne viden med dens sproglige udtryk i forhold til det palliative felt.

FUV anbefales endvidere at tilrettelægge kurser for præster, som i særlig grad ønsker at arbejde inden for det palliative område (niveau B). Organisering af f.eks. besøgstjenester, sorggrupper m.m., tværfaglig orientering om andre aktører, ikke mindst i det lokale felt, suppleret med mere intensiv undervisning om dødens sprog, religiøse udtryk og forestillinger, spiritualitet etc.

Man kunne forestille sig, at lokale aktører, f.eks. kommunalt ansatte, indbydes til disse kurser.

Niveau C (specialiseret kompetenceniveau)

FUV anbefales derudover at videreføre og udbygge kurser for præster, der er ansat i sundhedssektoren generelt og på hospice eller i palliative teams specielt. Et årligt ugekursus kunne fungere som erfaringsopsamling, orientering om områdets udvikling, supervisionstræning, tværfaglig orientering m.m. FUV anbefales at udvikle former for videreuddannelse, hvor præster, der fungerer på niveau C, kan uddanne hinanden, fremlægge egen forskning til interkollegial drøftelse og få nødvendig ekstern vejledning. Et fokusområde kunne være, at denne gruppe præster fungerer som ressourcepersoner såvel i forhold til deres kolleger i folkekirken som til ansatte i øvrigt i sundhedsvæsenet, når det gælder fokus på den åndelige/eksistentielle side af palliativt arbejde. Den side vil de fleste aktører inden for feltet støde på. Provster og biskopper anbefales at være opmærksomme på muligheden for, at præster indgår i tværfaglige professionsuddannelser vedr. palliativ indsats uden for det kirkefaglige område med henblik på bl.a. at skaffe økonomi til præstens deltagelse i sådanne uddannelser. Der er i dag en mindre række diplom- og masteruddannelser, og flere er på vej. Palliativ indsats er et relativt nyt prioriteringsområde. Det anbefales endvidere, at præster, som arbejder i et specialiseret felt, har adgang til at orientere sig internationalt gennem deltagelse i kurser og konferencer i udlandet, og at der med jævne mellemrum inviteres fagfolk fra udlandet til Danmark.

Organisering:

Endelig anbefales det, at der nedsættes en fast arbejdsgruppe under FUV, som har ansvar for at tilse en rimelig koordinering af indsatsen på grunduddannelsen og de frie uddannelser under FUV, samt løbende holde sig orienteret om udviklingen på den præstelige side af området samt sikre, at viden herom formidles.

Og - som noget af det vigtigste -, anbefales det, at der officielt oprettes et netværk for præster, som arbejder på hospice, i specialiserede palliative teams og på hospitaler til afløsning for og udvidelse af det netværk, der nu eksisterer for hospicepræster. Til dette netværk kan knyttes andre præster, der i deres daglige arbejde har et væsentligt fokus på palliativ indsats i primærsektoren.